

У книзі Володимира Фриза «Сага про Галицький П'ємонт». Книга друга. Галицька Каліфорнія./ Володимир Фриз. – Ніжин: Видавець Лисенко М.М., 2025. – 396 с. – С.3-9.

Передмова

Шановний читачу ти тримаєш у руках унікальне видання. Це не просто художній твір, який розповідає про історичне минуле рідної України та її народу; це не лише роман-хроніка, яка знайомить нас із життєвими долями головних героїв цієї оповіді, це – своєрідна енциклопедія життя Галицького краю, яка охопила у своєму часовому відтинку кілька століть боротьби за утвердження нашої національної незалежності. Її автор відомий на теренах Сіверщини лікар, знаний у Європі ортопед-травматолог, Почесний громадянин міста Чернігова, заслужений лікар України Володимир Іванович Фриз. Людина благородної професії та багатого життєвого досвіду, політично не заангажована і національно свідомо. Народився автор цього роману на Станіславщині (нині Івано-Франківщині) у родині працівника нафтопромислу, а тому про події, що описані у творі знає від людей, які виховували його, формували його світоглядні позиції. Перш за все від батька, який став одним із героїв роману і духовно наснажив молодого юнака, тоді ще студента Прикарпатського університету, на літературну творчість.

Мені видається, що від часів Івана Франка та його бориславських оповідань ніхто в українській літературі не зображав так глибоко і різнобічно життя поневоленого люду Галичини. Автор вдається до змалювання у своєму творі різних аспектів тогочасного життя Галицького краю – соціальних, економічних, політичних, психологічних, морально-етичних і насамперед національно-патріотичних. Звернемося до назви роману... Сага про Галицький П'ємонт. Що заклав автор у назву цього твору? Які його естетичні орієнтири?

Термін «сага» давно відомий у літературознавстві. Він означає належність до оригінальних або перекладних епічних (історичних та героїчних) творів з віршованими вставками, які були поширені в Ірландії та Ісландії ще у VIII – XIII столітті. У метафоричному сенсі «сагою» називають також літературні твори інших стилів та епох (в тому числі і сучасні) що мають щось спільне з сімейними історіями декількох поколінь. Саме з такого міркування автор роману вніс цей термін у заголовок твору.

Поняття «Галицький П'ємонт» також має історичний підтекст. Український П'ємонт — метафора, часто вживана щодо Східної Галичини та її столиці Львова. Ґрунтується вона на тому, що П'ємонт був тим регіоном Італії, звідки почалося визволення країни від чужинців (австрійців) і об'єднання італійських земель. Приклад італійців став імпульсом для визвольних рухів

“недержавних” народів у Європі, які розпочали шукати свій “П’ємонт”. Українці не стали винятком. Лідери громадського руху Володимир Антонович та Олександр Кониський після жорстких репресивних дій російського уряду 70-х рр. XIX ст. запропонували перенести центр українського національного відродження в Галичину. Отож, основоположником «українського П’ємонту» став Володимир Антонович. Метафора «українського П’ємонту» міцно закріпилася за Галичиною після двох статей Михайла Грушевського, опублікованих 1906 року: «Український П’ємонт» (тижневик «Український вісник») та «Галичина і Україна» («Літературно-науковий вісник»). Перед Першою світовою війною галицькі українці завдяки широкій громадсько-політичній і культурній діяльності перетворилися у самосвідому національну спільноту, метою якої було самостійне політичне життя. В період утворення ОУН центром національно-визвольного руху залишилась Галичина, а «Українським П’ємонтом» - Львів. Організації «Луг», «Сокіл», «Пласт» готували молодь до нових визвольних змагань. Товариство «Просвіта» ширило в селах мережу читалень. Молоді націоналісти плекали надію, що сама на Галичині відновиться Українська незалежна держава. Після Другої світової війни радянській владі вдалося ненадовго придушити вияви національної свідомості. Та все ж вона була нездатна її знищити. Все це і стало підґрунтям та підставою для створення Володимиром Фризом поняття «Галицький П’ємонт».

Автор роману максимально об’єктивно розкрив картини повсякденного життя, праці і побуту робітників-ріпників, технічної інтелігенції, будівельників, підприємців, наймитів, лісорубів, вівчарів, поденників. Як і Іван Франко у своєму бориславському циклі Фриз вдається до безпристрасного наукового аналізу соціально-економічних відносин того часу. У своєму романі він зображає картини первісного етапу нагромадження капіталу на Галичині, показує занепад патріархального сільського способу життя, обвальне зубожіння селян, швидке зростання індустрії, що згубно позначилося на різних верствах населення, занепад людської моралі під натиском голого прагматизму, яскраво проілюстровано зародження акціонерного капіталу, витoki організованої боротьби робітників, страйкового руху, боротьби за національну незалежність. Викликає подивування звідки у лікаря такі широкі світоглядні знання та морально-етичні настанови..., звідки той дух залюбленості у отчий край, у рідну Галичину. Певно, від свого родинного коріння. Від прабабці-італійки, дідуса німця, бабусі польки, мами українки... Володимир Іванович вільно спілкується і творить на українській, польській, німецькій мовах, латині... Він безмежно закоханий у свій рідний край, у батьківську землю. Саме тому сторінки його роману опромінені почуттям любові і поваги до людей, що жили і працювали на цій землі. До своїх літературних героїв...

Система образів роману широка і розгалужена. Окрім головних героїв, які виписані яскраво і колоритно, з великою кількістю домінантних рис характеру,

детально і зримо, автор наводить широку панораму другорядних героїв: служок, шинкарів, повій, ріпників, поліціантів, лісорубів, священників, злодіїв, червоноармійців, залізничників... і цей перелік можна продовжувати. До честі автора усі описані у творі сюжетні лінії логічно завершені, яскраво виписані і документально обґрунтовані.

Головним героєм роману, поза сумнівом, є галицький люд. Автор досить детально описує картини повсякденного життя ріпників, селян, орендаторів, шинкарів, священників вдаючись до змалювання інтер'єрів, портретів, пейзажів. Однією із характерних ознак творчого стилю Володимира Фриза є посиленна увага до художньої деталі. Він вміло користується цим. Такі описи життя, праці і зовнішності людей з точністю фіксують, за висловом Івана Франка, моменти «тваринного існування» галичан. Австрійський перекладач та есеїст Мартін Полляк у своїй публічній лекції «Галичина – Транзит» цитуючи Франка наголошує: *«вказу тут бодай на Івана Франка і його коротеньке оповідання «Галицька історія Творіння», написане німецькою. Ця галицька історія створіння світу починається такими словами: На початку була горілка»*[1]. Іван Франко обрахував, що 1850 року в Галичині було загалом 23000 шинків, тобто один шинок обслуговував 230 мешканців. Шинкарями переважно були євреї. Ось вам і підстави до загострення міжнаціональних відносин. Автор доволі просторо розкриває це питання у своєму романі.

Говорячи про проблематику роману варто зазначити, що вона широка і різноманітна, охоплює усі сфери галицького життя: від суспільно-політичної та економічної до морально-етичної і психологічної. У творі часто й докладно описуються процеси праці ріпників, при цьому вміло використовуються професіоналізми, архаїзми, побутовизми, полонізми, тобто ті мовні засоби, які дозволяють найбільш точно відтворити безпросвітність і сірість людського існування. Зовсім по-іншому письменник зображає людину. Володимир Фриз, будучи палким поборником гуманізму, прагне до яскравого, ідеального, а часом навіть ідеалістичного, зображення людської особистості. Особливо переконливо це змалювано у сценах людського кохання. Стосунки Юрка Кульчицького з Люцією Мортхалевич свідомо романтизовано, щоб довести – саме любов врятує світ від скверни та моральної деградації.

Отож, настав час познайомити вас, шановний читачу, з головними героями роману. Юрко Кульचितський - українець, син сільської вчительки та українського інтелігента, політичного діяча УНР Климентія Кульчитського. Талановитий, здібний і обдарований юнак, який у дитинстві зазнав сирітської долі (оскільки мама рано померла, а батько, якого він не знав, перебував у вимушеній еміграції). Дякуючи своїй природній обдарованості і працелюбству зумів вивчитися коштом підприємства на механіка парових двигунів і обійняти добре оплачену посаду на електростанції. Проте любов до пані Люції, яка була утриманкою директора газолінового заводу Ротенберга, стала на заваді його

професійного зростання. Він втрачає роботу і звинувачується у підпалі. Зустріч з батьком та його колегами повертає його до необхідності ведення політичної боротьби.

1. Поляк Мартін. Галичина-Транзит. - Львів: Центр гуманітарних досліджень: Київ: Смолоскип, 2008. - 64 с. С.-14.

Люція Мортхалевич – єврейка, красива тридцяти п'ятирічна жінка складної долі. Дякуючи широму кохання Юрка, хоче повернути до серця здатність кохати і народжувати. Ідея материнства змушує її зректися принципів порочного життя і прагнути щастя зі своїм коханим.

Пан Каземір Федора, старший майстер електростанції - українець, який щиро вірить у необхідність відродження національної державності. Колишній воїн УНР та ЗУНР, підпоручик, який люто ненавидить ворогів України, а надто московитів... Саме через сюжетну лінію образу Каземіра Федори автор розкриває складну палітру стосунків України і ворожої до неї у всі часи історії Московії. Цей образ – яскравий зразок українського воїна-борця, воїна-патріота із усіма його моральними чеснотами.

Друзі Юрка Кульчитського: Володко Білей – українець, із селян. Жартівливий, роботящий хлопа, ласий до жінок, але щиро відданий чоловічій дружбі. Іван (Ганс) Фріз – німець, працьовитий, обдарований юнак, який вірить у добродішність, неминучість відродження України та людську порядність.

Поряд з головними героями роману автором створена ціла галерея яскравих другорядних образів - українських дівчат Вінеції та Зосі, багатостраждального Мойсея Мортхалевича, гонорового польського інженера Табачинського, родини Гуцуляків, залізничника Адаля, священика Лісовського, артистичної повії Гелени Дембіцької. Кожен з цих героїв відіграв свою, добре продуману автором, роль у розкритті сюжету роману.

Як професійний лікар Володимир Фріз не міг лишити поза увагою психічні стани своїх літературних героїв. Автор роману значну увагу зосереджує на виявах підсвідомості головних персонажів твору, їхніх передчуттях, снах, мареннях. Для реалізації психологізму застосовується ціла гама художніх засобів: як-то внутрішні монологи, що наближаються до потоку свідомості; відтворення пейзажу через сприйняття персонажа; двопланова розповідь, тощо. Навіщо це потрібно автору?

Його герої живуть у складних соціальних умовах, у непростий політичний час. Час, який ставить перед людиною багато викликів. Взяти хоча б українсько-польські стосунки..., проблема, яка не вирішена і донині. Або варварське поводження росіян? Єврея Мойсея Мортхалевича шаблею б'є червоноармієць-жінка, а тому цілком слушно звучить запитання: «Що ж то за держава у якій жінки замість того, щоб дарувати життя, його відбирають?!».

Саме тому роман актуальний, твір на часі... Цікава і своєрідна постать автора у романі. Він – оповідач, оповідач сторонній, безчасний, який не

звертається до героїв чи читачів, нічого не повідомляє про себе, свої смаки та уподобання, не дає оцінки тому, що відбувається. Він просто веде оповідь..., бо саме життя підіймає всі ті проблеми, які потребують вирішення. А тому останнє слово за тобою, шановний читачу. Приємного прочитання.

Олександр Забарний – письменник, кандидат педагогічних наук, доцент, заслужений працівник Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.